

Univerzita Karlova v Praze
Pedagogická fakulta
Katedra občanské výchovy a filosofie

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vila Amerika (letohrádek hraběte Michny)

Villa America (Villa of Count Michna)

Inka Jindřiška Bílková

Vedoucí práce: prof. PhDr. Jan Županič, Ph.D.

Studijní program: Specializace v pedagogice

Studijní obor: Pedagogika – Základy společenských věd se zaměřením na vzdělávání

2015

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Vila Amerika (letohrádek hraběte Michny) vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne

.....

podpis

Poděkování

Ráda bych touto cestou vyjádřila velký dík vedoucímu své práce prof. Županičovi za pomoc a konzultace k této práci. Především nasměrování k nejdůležitějším zdrojům informací, jakým byl beze sporu Stavebně historický průzkum.

Velice děkuji

Anotace

Předmětem této práce je historie letohrádku rodiny Michnů z Vacínova. Cílem není uvést pouze informace vztahující se přímo ke stavbě, jako např. kdy byla postavena a kdo byl jejím architektem, ale zasadit ji do kontextu. Nastínit její místo v příběhu doby, kdy vznikla a jak byla využívána. Jací lidé se zde vyskytovali.

Úvodu je nastíněno téma práce a dál stručné informace k období baroka v naší historii. Je nastíněna také podoba a povaha tohoto uměleckého stylu, který zahrnoval veškeré oblasti umění – od architektury, před sochařství, k malířství, zde všude baroko působilo a mělo svou roli.

Druhá kapitola je věnována rodu Michnů z Vacínova. Jednotlivě jsou zmíněni nejdůležitější členové s ohledem na téma práce. Jsou jimi. Martin Michna jeho syn Pavel a dále pak Jan Václav Michna a jeho potomci.

Další kapitola je věnována geniálnímu talentovanému architektovi, kterým byl Kilián Ignác Dientzenhofer, není opomenut ani jeho otec Kryštof. Krátce je zmíněno Kiliánovo dětství, jeho vzdělání a cesty po Evropě, pak již je text soustředěn na jeho práci architekta. Nakonec jsou pro příklad uvedeny 3 důležité Kiliánovy stavby světského charakteru. Sakrální stavby by vydaly na samostatnou práci a tady jsme se jimi nezabývali.

Po představení důležitých osobností konečně přichází hlavní část příběhu, historie letohrádku a místa, kde byl postaven. Snažila jsem se pokud možno postupovat chronologicky, aby jednotlivé události a etapy na sebe navazovaly. Jsou zde uvedena četná jména majitelů, stejně tak jako „instituce“ které se zde v průběhu let střídaly. Od soukromého letohrádku, přes veřejný trh, školu, až po museum jednoho z nejdůležitějších českých hudebních skladatelů – Antonína Dvořáka. Především část věnovaná škole – dívčímu gymnáziu Minerva a část pojednávající o Společnosti a Museu Antonína Dvořáka jsou zpracovány v samostatných kapitolách.

Poslední kapitolou je popis exteriéru a interiéru stavby. Snažila jsem se o celkový popis komplexu letohrádku, zahrady, bočních pavilonků, sochařské výzdoby, vnější popis prvků na fasádě letohrádku. Pak přicházejí na řadu interiéry. Dominantou vnitřku je ústřední sál v prvním patře, s bohatou výzdobou v podobě nástěnných maleb.

Po této kapitole následuje již závěr, ve kterém by měly být zmíněny nejdůležitější body celé práce.

Při práci byly využity publikace z různých období. Jako nejužitečnější se ukázaly být texty staré více jak 100 let, které jsou již dostupné v rámci elektronického systému Městské knihovny v Praze Kramerius. Velice důležitý byl také Stavebně-historický průzkum, který je veřejnosti dostupný v knihovně Národního památkového ústavu v Praze.

Klíčová slova:

letohrádek, baroko, architektura, prvky barokního stylu, symetrie, katolická církev, protireformace, církevní řády, šlechta, vzdělávání žen, museum

Annotation

The scope of this Thesis is the history of the Vila Michna of Vacinov. The goal is not only in presenting the information merely about the Vila – e.g. When it was built. Who made the project.. Most of all I would like to present this building as a part of wider history. Try to find its place in period hen it was built and what was the purpose and use of the Vila within the history.

Introduction tries to present the schope of the Thesis. Then you can find there shor information about the Baroque period in the Czech history. I tried to introdukce the charakter of those times and basic elements relevant for art areas that are included in architecture, sculptures and paintings – in each of these areas Baroque style had its specific role.

Second chapter is dedicated to the Michna family. Three the most important members for our Thesis are mentioned one by one. Names follow: Martin Michna and his son Pavel then Jan Vaclav and his children.

Next chapter speaks the story of genuis among builders – Kilian Ignac Dientzenhofer. His father is included in this story. There are few information about Kilian childhood and education, and then about his travels round Europe. Then the text is focused on his work as an architekt. At the end of this chapter you can find description of 3 important Kilian's profanne buildings. Churches and basilicas would bet opic big enough for individual Thesis so we didn't pay much attention to them.

After the chapters presenting important people, finály there is main chapter of the story: history of the Vila and its place, where it was built. I tried to follow the years and events chronologically. Many names of owners are mentioned here as well as „institutions“ that settled here at least for a while. From private Vila, over the public market, grammar school to the museum of one of the most importatnt composers in Czech history – Antonín Dvořák. Especially the school topic and Dvorak part are described in separate subchapters.

The last chapter contains the description of the outter and inner parts of thebuiding and the garden as well. I tried to cover all parts of the complex inclucing the Vila itself, side little houses, scuptures, architecture elements placed and the facade of the Vila. Then there are interiors and rooms of the Vila. The main part of the buiding is central hall placed on the first floor of the building. This hall is richly decorated with frescoes on the walls and the ceiling.”

After this chapter there comes the Summary , where I tried to mention all crucial moments of the Thesis.

For this Thesis various publications were used. The oldes ones showed to bet he most relevant especially the pieces published more than 100 ago and now available within the Kramerius eletronical system of the Library of Prague. There was one more important source of the information - The file of the Building-Architecture expertiese Prague, nr. 462 that is available for reading in the National Institution of Historical Monuments.

Keywords:

Villa, baroque, architecture, elements of baroque style, symmetry, Catholic Church, counterreformation, Church orders, aristocracy, education for women, museum

Obsah

1. Úvod	9
2. Michnové	13
2.1 Martin Michna	13
2.2 Pavel Michna	13
2.3 Michnův palác	13
2.4 Větev „von Weitzenau“	14
3. Kilián Ignác Dinetzenhofer	16
3.1 Mládí	16
3.2 Zahájení činnosti v Praze	17
3.3 Příklady staveb	18
3.4 „Tituly“	20
4. Historie letohrádku	22
4.1 Od 14. Století	22
4.2 Letohrádek přechází do majetku pražské obce	23
4.3 Růžena Nasková	24
4.4 Minerva	25
4.5 Společnost Antonína Dvořáka (SAD), Museum Antonína Dvořáka	28
5. Exteriéry a interiéry	31
5.1 Exteriéry stavby	31
5.2 Interiéry	33
6. Závěr	35

1. Úvod

Tato práce má vyprávět příběh jednoho malého letohrádku, v dnešní době uzavřeného mezi podstatně vyššími a mohutnějšími budovami. Avšak už když se k němu člověk blíží ulicí Ke Karlovu na Novém Městě, upoutá ho atmosféra tohoto místa a jakmile pak projde branou k letohrádku, má pocit, že se ocitl na jiném místě, v jiné době. Stavba ne příliš velká ale výrazná co do ztvárnění, efekt je silný, ale stále odlehčený jistou hravostí ve výzdobě. Pojdme se podívat, jak to s letohrádkem bylo a nejen s ním. Cílem rozhodně není co nejpodrobněji stavbu popsat z venku a zevnitř. Jako půjde spíš o pokus zasadit stavbu do kontextu ... Kdo si vilu nechal postavit? Jaká to byla doba? A bylo tam něco ještě předtím? S čím vším může takový letohrádek ve své podstatě dnes schovaný souviset. Dějiny, město, stavby, věci kolem, to vše jsou lidské výtvořiny. Cílem tedy bude dozvědět se o těchto lidech něco víc. Toto byly výchozí otázky do začátku této práce. A ještě tu byl jeden důvod a ten byl možná na úplném počátku – právě, že je letohrádek poněkud schovaný a není součástí Starého Města či Pražského hradu či Malé Strany, kde denně projde obrovské množství turistů, skoro se zdá, jako by se na něj zapomnělo. Jako je samotná vila schovaná, tak ani informace k ní nejsou na prvních místech průvodců či dalších publikací.

Později vzniklo jakési prvotní uspořádání do částí a kapitol. V rámci úvodu bych ráda zmínila pár bodů k baroknímu stylu – konkrétně v českých zemích. Pak už budou jednotlivé části věnované nejprve rodu Michnů z Vacínova, kteří se vyskytovali ve více osobách a na více místech a v Praze. Zajímavé je také jak se dostali do popředí a zajistili si tak své celkem viditelné místo v historii Prahy. Poté se zaměříme na stavitele Dientzenhoferovy, v rodině bylo hodně stavitelů, ale nejvíce vynikli právě Kryštof a jeho syn Kilián Ignác. Asi nejobsáhlejší částí bude kapitola věnovaná historii letohrádku, jak byl využíván, s jakými událostmi a jmény může být spojován. A dokonce ještě předtím než byl letohrádek samotný postaven, zjistit zda a co bylo předtím na tomto místě. Od nejstarší historie se pak postupně dostat do současnosti. Jako poslední bych nechala kapitolu věnovanou pouze exteriéru a interiéru stavby.

Baroko

Letohrádek, kterým se tato práce chce zabývat, byl vystavěn zhruba v letech 1715 – 1720 (je použito slovíčko „zhruba“ neboť, datování se mírně liší v závislosti na zdroji, odkud jsou informace čerpány, více bude uvedeno v dalších kapitolách) Tyto roky spadají do období baroka v Českých zemích. Letohrádek si dal vystavět Jan Václav Michna z Vacínova, není ale

jediným Michnou, tato rodina byla značně rozvětvena a působení jejího asi nejznámějšího člena – Pavla Michny spadá to období po bitvě na Bílé hoře a následně roky 30-tileté války. I v tuto dobu vládne v Českých zemích barokní styl. Letohrádek je také první (světskou) stavbou v Praze geniálního barokního stavitele Kiliána Ignáce Dientzenhofera. Pojďme se tedy kousek podívat na samotné baroko. Podobně jako u dalších stylů, i tento má hlubší význam – více vrstev příběhu, nejde jen o podobu architektury, sochařství či malířství, ale snaží se něco říct, něco vyjádřit, ani nevzniká jen tak nezávisle na dění ve společnosti, naopak úzce souvisí s událostmi a atmosférou své doby.

Barokní styl pochází z Itálie, ale trvalo ještě nějakou dobu, než se rozšířil do dalších zemí, vzhledem k zaměření této práce zůstaneme v oblasti Českých zemí. Barokní styl lze rozdělit do tří období:

1. raný barok, u nás 1600 – 1700
2. vrcholný barok, u nás 1700 – 1740
3. pozdní barok, 1740 – 1780 (avšak již souběžně s rokokem a klasicismem)

Když se podíváme na první etapu – kdy barok začíná, je již zřejmé jaké události ovlivnily tehdejší společnost. Zlomovou událostí je bitva na Bílé hoře, kde došlo k porážce českých stavů. Obecně lze říci, že v této době šlo ve společnosti o probíhající spor o moc mezi (roky zažitým) stavovským systémem a absolutistickou formou vládnutí, která se chtěla prosadit. Nicméně stavy jsou poraženy a moc má pevně ve svých rukách Habsburská dynastie, která je úzce propojena s katolickou církví a po předchozích stoletích náboženských reforem se vše obrací a ke slovu se dostává protireformace a rekatolizace, v následujících desetiletích a staletí se také upevňuje feudalismus a vzniká druhé nevolnictví. Příslušníkům českých stavů je zabavován majetek, naopak přívrženci císařství a katolické církve jdou do popředí, nový styl v architektuře a umění má podpořit tyto události a zdůraznit moc církve. To vše tvoří základ, ze kterého vzniká nový styl. Současně s tím přichází doba výhodná pro stavění, přestavování a budování, církevní řády s Jezuitou v čele zabírají nová místa a staví nové kostely, kláštery a užité budovy s nimi související. Rovněž příslušníci šlechty a později i osoby z řad měšťanů bohatnou díky tomu, že se postavili na tu „správnou stranu“ a nyní z toho mohou těžit, typickým příkladem je Albrecht z Valdštejna, či Pavel Michna z Vacínova, o kterém bude pojednáno v rámci samostatné kapitoly věnované rodu Michnů. Lidé, kteří mají peníze a často i ti, co jich nemají zrovna dostatek, se pouštějí do budování skvostných reprezentativních

paláců, v rámci Prahy preferují oblast centra – především Hradčany a Malou Stranu. Neopomíjejí ani okrajové oblasti, které si oblíbili především pro výstavbu letohrádků, ve kterých tráví chvíle volného času zábavou a rozptýlením. V 18. století se také odehrává příběh generálního vikáře (náměstka) pražského arcibiskupa, Johánka z Pomuku, který umučen umírá a za nějaký čas je blahorečen. Zmiňuji ho zde proto, že se jedná o období baroka a při cestách po České republice se jedná o nejčastěji zpodobňovaného svatého, baroko vůbec patří mezi nejrozšířenější historický styl na našem území. Je obtížné najít stavbu „čistého stylu“, u většiny staveb se totiž dá mluvit o kombinaci stylů, hlavně proto, že v období baroka stavělo a renovovalo již postavené ve velké míře. Stačí se podívat na většinu kostelů a nějaký barokní prvek hned bouchne do očí a často, i když exteriér budovy zůstává v původním stylu, interiér je změněný – i na úkor toho, že se jedná o poměrně velký kontrast stylů. Rozšíření a množství barokních staveb jen ukazuje kolik energie a finančních prostředků Habsburkové a jejich přívrženci společně s církví investovali do svých záměrů, jakou podobu a směr udat tehdejší společnosti.

Podobně jako gotika měla směřovat člověka k bohu a tomu co bude následovat po smrti – poslední soud, spása nebo zatracení, proto se při stavbě katedrál uplatňoval vertikalismus a atmosféra uvnitř se tvořila i skrze mozaiková okna. Podobně jako renesance se přikláněla k harmonii, jednoduchosti, čistým liniím, preferenci geometrických tvarů, návratu k antice a pozornost věnovala také přírodě. Baroko přichází se svým příběhem a preferencemi. Vlastně jde o opak k renesanci, je to revolta, od racionálního k iracionálnímu, vůči klidu a harmonii renesance staví svou dynamiku využití prostoru a zaoblených linií, střídáním konvexního zakřivení s konkávním vytváří iluzorní podívanou pohybu, emocí a moci.

Už samotné slovo barok je dosti výmluvné a výstižné pro celý styl. Výkladů existuje vícero. Francouzský výraz „baroque“ znamená něco podivného, řecké „báros“ lze přeložit jako dostatek, či hojnost, v řeči klenotníků jde o zakřivenou perlu. A skutečně, zaoblené tvary – ne jen jako kupole na věžích chrámů, ale i v každém katolickém kostele přítomní buclatí andělíčky, bohatost výzdoby fasády paláců i štukové výzdoby interiérů, kde můžeme najít jednotlivé prvky renesance (která je použila z antiky a spíše s umírněností), zde však najednou jsou k vidění různě zkombinované, jen aby se docílilo co největší bohatosti a efektu, místo ladu a harmonie koukáme na něco, co někteří autoři označují jako „znásilňování hmoty“. Takovým příkladem může být použití sloupových řádů a jejich jednotlivých prvků, různě jsou zkombinovány voluty ionského řádu s palmovými listy stylu korintského, dórské dřívky (ať už kanelované či ne, jsou opět doplněny hlavicemi s volutami. Sloupy se

nevyužívají jen jako Takové ale velice rozšířené jsou tzv. pilastry – nebo-li sloupy pouze naznačené jako více či méně vystupující reliéf ze stěny. Bohatou kombinaci všech možných prvků dále můžeme vidět na vnitřní výzdobě barokních kostelů. Často se zde objevuje také kontrast barev jako je použití červeného mramoru, černě namořené dřevo na oltářích doplněné množstvím pozlacených částí. Renesanční touha po harmonii, klidu a státnosti je barokem dokonale rozbourána, ke slovu se hlásí disharmonie, proti přirozenosti (přírody a člověka) je postavena nadpřirozenost (Boha a můžeme říci svým způsobem i církve).

Tak vypadal hlavní proud doby, ve které tvořili svá díla umělci jako byli Kryštof a Kilián Ignác Dientzenhoferové – rodem původem z Německa, Jan Santini zvaný Aichel, stavitelé italského původu jakými byli např. Francesco Carrati, Carlo Lurago a jeho synovec Anselmo Lurago, Giovanni Maria Filippi, podle jehož návrhu byla vytvořena první raně barokní stavba v Praze, kterou byla roku 1614 Matyášova brána na Pražském hradě. Z českých tvůrců je třeba zmínit architekta Františka Maxmiliána Kaňku, sochaře Matyáše Bernarda Brauna, malíře Václava Reineru. Tvořili na zakázku pro císaře, církevní řády i příslušníky vyšší či nižší šlechty.

2. Michnové

2.1 Martin Michna

Martinem Michnou jejich příběh začíná. Narodil se kolem roku 1540. Žil v Budyni. Vyučil se koželuhem, ale později pak pracuje ve funkci panského úředníka pro Zbyňka Zajíce z Házmburka. 14. srpna 1598 získává „erb a predikát z Vacínova, zvolený podle názvu lesa v nedalekém Kostelci“¹. Martin měl 4 syny a mezi nimi byl i patrně nejznámější člen této rodiny – Pavel Michna.

2.2 Pavel Michna

Narodil se roku 1572 a roku 1632 umírá. Pavel svou dráhu začal jako úředník a postupně se vypracoval a zbohatl – především díky skutečnosti, že roku 1620 po bitvě na Bílé hoře se postavil na stranu vítězů. Navázal spolupráci s Krlem z Lichněštejna, což byl císařský místodržící a Albrechtem z Valdštejna, který v té době fungoval jako vrchní velitel císařských vojsk. Aktivita Pavla Michny zahrnovaly funkci královského rady, byl hlavním dodavatelem císařských vojsk, dále působil také v rekatolizační komisi a je i „jedním z 15 účastníků známého finančního konsorcia“². Oblast jeho aktivit zahrnovala i účast na transakcích s majetkem, který byl po 30-tileté válce zabaven poraženým členům stavovského povstání. Roku 1598 je Pavel povýšen do rytířského stavu, roku 1622 do panského stavu a konečně roku 1627 do stavu říšských hrabat. Získané finanční prostředky mu umožňují nakoupit řadu pozemků a nemovitostí. Asi nejznámějším jeho kusem je Palác Michnů z Vacínova (nyní Tyršův dům) v Praze na Malé straně. Ale jeho majetek zahrnoval i další statky, např. vsi: Hlubočepy a Zlíchov. (Jeho syn Václav však už měl příliš velké finanční problémy a Hlubočepy se tak dostaly do rukou staroměstských jezuitů) Po bitvě na Bílé hoře Pavel koupil Jinonice s Butovicemi (jednalo se o několik usedlostí, krčmu a kovárnu) a v roce 1627 pak koupil Cholutice. Kolem roku 1609 se oženil s Annou z Koberdorfu. Společně pak vychovávali 6 dětí. Včetně syna Václava, jehož jméno je pak zmiňováno v části, která se zabývá Michnovským palácem.

2.3 Michnův palác (Tyršův dům)

Jde o poměrně velký komplex, který se skládá z několika budov (ty jsou vzájemně propojeny), nádvoří a zahrady. Původní areál měl v historii více různých, po sobě jdoucích

¹ Heraldická ročenka 1990, Pokorný, P.: *Erby Michnů z Vacínova*

² tamtéž

majitelů. Např. Jan Kinský, Jan nejst. Vchynský z Vchynic, Adam Slavata z Chlumu a Košumberka, Adam ze Šternberka na Bechyni, Jindřich Matyáš hrabě z Thurnu, až roku 1624 přichází ke slovu Pavel Michna. Jak areál měnil majitele, postupně se proměňovala i jeho podoba. Prvně uvedený hrabě Kinský si nechal postavit renesanční letohrádek, ten byl v průběhu let a majitelů zvětšován a přestavován až do podoby renesanční vily. Pavel Michna se pak rozhodl pro větší změnu – jeho záměrem bylo získat palác poplatný tehdejší atmosféře ve společnosti – takový palác reprezentoval, moc a postavení svého majitele. Pavlovým záměrem bylo moci se prezentovat obdobným dílem, kterým se mohl pochlubit Albrecht z Valdštejna. Původní palác je tedy zvětšován, renesanční arkády končí zazděné, v interiérech vznikají reprezentační sály s bohatou štukovou výzdobou. Plán je však smělejší než nakolik vystačí finance, proto není původní plán nikdy dokončen. Syn Václav pokračuje v práci na paláci - to se týká hlavně interiérů, dále se soustředí na zahradu, plus kupuje ještě další domy. V 2. polovině 17. století však je majetek Michnů rozprodán. Palácový komplex má nového majitele, tím je Jan Adolf kníže ze Schwarzenberka. Jeho potomci pravděpodobně zamýšleli další rozšiřování komplexu, když skoupili ještě několik sousedních domů, plán ale nebyl realizován. Přibyly pouze konírny a jízdárna. Ve druhé polovině 18. století areál opět mění majitele, je zde dělostřelecké velitelství. Areál chátrá. Kolem roku 1921 jej kupuje Česká obec sokolská a opět se koná přestavba. Od 50. let 20. století má palác v užívání Fakulta tělesné výchovy a sportu. V roce 1990 se palác vrací České obci sokolské.

Michnové z Vacínova jsou v knihách a textech zmiňováni v návaznosti na dobu po Bílé hoře, kdy přívrženci katolické církve a Habsburků mohli získat postavení a majetek. Odpůrci protireformace, zastánci stavů, ti byli stíháni a jejich majetky konfiskovány do rukou státu, starat se však o prázdné nemovitosti by bylo dosti nákladné, proč je tedy nějak efektivně nevyužít – ideálně darovat je svým přívržencům za zásluhy. Mluvit však v těchto souvislostech o Michnech je přílišné zobecnění. Případ zbohatlíka, který se dostal až do panského stavu, se týká především výše již zmíněného Pavla Michny, úředníka, který v průběhu 30ti-leté války měl na starost dodávky vojenských potřeb a proviantu.

2.4 Větev „von Weitzenau“

Rodina Michnů byla poměrně rozvětvená. Je zde i větev používající přídomek „von Weitzenau“ Sem patří i Jan Václav, který si nechal postavit, letohrádek o kterém pojednává tato práce. Narodil se 1669, jeho otcem byl rada komorního soudu Vilém Václav svob. pán

Michna³. Roku 1711 byli Jan Václav a jeho 2 bratři – Martin Vilém a Václav Ferdinand – povýšeni do hraběcího stavu. Jan Václav měl z manželství (jeho ženou byla Marie Karolina Von Wopping a brali se roku 1694) 3 syny. Těmi byli: Ferdinand Karel, Martin Antonín a Gottlob Sebald (u jeho jména jsem se setkala i s českou variantou Bohuchval). Právě jim Jan Václav odkázal svůj letohrádek na Novém Městě včetně rozsáhlé zahrady. Potomci však nedokázali majetek udržet, až byl letohrádek prodán.

³ tamtéž

3. Kilián Ignác Dientzenhofer

3.1 Mládí

Pokud bychom měli tohoto člověka vystihnout pouze jednou větou, dalo by se říci, že byl talentovaným a pracovitým architektem, který byl ve správnou dobu na správném místě a dokázal toho využít v pozitivním slova smyslu. Ale to by bylo příliš zjednodušující.

Kilián Ignác se narodil roku 1689 Kryštofovi a Anně Dientzenhoferovým, kteří žili v Praze na Malé Straně. Příjmení rodiny naznačuje německý původ a v tomto případě to je i pravda. Kryštof a jeho předci byli původem z Bavorska. Kryštof co by stavitel (i když nebyl v rodině jediný, toto řemeslo bylo mezi Dientzenhofery poměrně rozšířené) strávil v mládí nějakou dobu na cestách, aby získal zkušenosti a praxi, což bylo v té době běžné, tak se dostal i do Prahy, kam se později i vrátil a usadil se. Pravděpodobně dokázal vytušit možnosti a potenciál, které Praha 17. století nabízela. Rozhodujícím momentem byla bitva na Bílé hoře, kde české stavy utrpěly porážku, a následovala 30-ti letá válka. Jak už to v dějinách bývá, poražení a jejich přívrženci jsou „potrestáni“, zde to znamenalo i konfiskaci jejich majetku, čímž se do rukou panovníka dostalo velké množství budov a pozemků. Z této situace pak těžili „vítězové“ – v tomto případě přívrženci rekatolizace a Habsburků. Ať už šlo o vyšší či nižší šlechtu, měšťany, duchovenstvo⁴ nebo cizince, kteří se do Prahy dostali jako důstojníci nebo úředníci císařské armády, tito lidé se dokázali dostat k majetku a následně investovali do stavění, neboť mít odpovídající dům či palác bylo otázkou prestiže a společenského postavení. Tato situace byla ideální a také klíčová pro rozvoj českého baroka – hlavně v Praze.

Ale zpět ke Kiliánovi. Ten vyrůstal spolu se svými 6 sourozenci na Malé Straně. Díky otci se mu dostalo jednak klasického vzdělání od Jezuitů, dále studoval také filosofii a matematiku a s největší pravděpodobností se od otce naučil i řemeslu stavitelskému. Podobně jako Kryštof i Kilián se vydal na zkušenou do ciziny, takto strávil nějaký čas ve Vídni, kde získával praxi u Lucase von Hildebranta, dále pak se vydal po Itálii – můžeme uvést významná města jako Benátky, Milán, Florencie, Řím a Neapol – zde měl možnost setkat se s italským barokem jeho prvky atmosférou. Antonín Kubín ve své knize o Dientzenhoferech zmiňuje ještě Anglii a Francii⁵.

⁴ nejprve začala stavět šlechta a duchovenstvo, měšťané až o něco později, cca na konci 17. století

⁵ Kubín, A.: *Dinzenhoferové a jejich slavná díla v království Českém*, Praha 1908

3.2 Zahájení činnosti v Praze

Dle dostupných záznamů se vrátil do Prahy někdy v roce 1715, někteří autoři o roku Kiliánova návratu a počátku činnosti architekta polemizují a dostávají se až k roku 1720. Každopádně když se vrátil z cest, v té době byl jeho otec známým a vytiženým stavitelem a do své práce zapojil i syna, Kiliánovo jméno a podpis se totiž objevuje v dokumentech k projektům, na kterých Kryštof pracoval. To svědčí o kvalitách mladého stavitele, když jej otec takto zapojil do své práce a postupně na něj vkládal i větší a větší odpovědnost. Řečeno slovy současnosti – Kryštof vedl stavební firmu, ve které zaměstnal svého syna a postupně mu ji předal. Po smrti Kryštofa Dientzenhofera stavebníci, pro které stavěl, neměli problém navázat spolupráci s jeho synem.

V době, kdy Dientzenhoferové tvořili, musel být architekt/stavitel řádně vyučený a složit odborné zkoušky. Až poté mohl provozovat samostatnou živnost. Stavitelé také potřebovali znát zdatné tesaře, kameníky, štukatéry apod. Při vzájemné spokojenosti se jednalo o dlouholetou spolupráci. Specifický byl také vztah stavebníka a stavitele. Stavebník jako osoba, která stavbu zadává a financuje, sděluje své požadavky staviteli, kterého si vybere. Důvody volby toho či ono stavitele nemusí být vždy známé. Jako v dnešní době i tehdy se tak mohlo dít na základě doporučení od předchozího spokojeného zákazníka, neméně důležitý byl aspekt společenských styků. Takto na příklad Břevnovsko-broumovští benediktini neměli problém přijmout spolupráci s Kiliánem Ignácem, když předtím měli letité zkušenosti s jeho otcem Kryštofem. Podobně tomu bylo i s Jezuitou. Kiliána znali prakticky od dětství. Dům Dientzenhoferových na Malé Straně sousedil s prostory Jezuitů. Kryštof pro Jezuitu stavěl, Kiliánovi se u Jezuitů na gymnáziu dostalo vzdělání.

Stavebník tedy osloví stavitele, a pokud oba souhlasí, uzavírají smlouvu. V té je specifikováno, o co všechno se má stavitel postarat – bude mít na starost jen vytvoření plánu nebo i realizaci stavby po praktické stránce, jak to bude se zajištěním stavebních materiálů a také kvalifikované pracovní síly, to je úzce provázáno s finančními podmínkami. O kvalitách Kiliána coby stavitele svědčí i fakt, že u svých projektů neměl na starost jen stavbu budovy jako takové, ale někdy měl i takovou důvěru od stavebníků, že vybíral i části vnitřního vybavení. Jak bude projekt celkově vypadat, tedy záviselo na spolupráci stavitele a stavebníka. Stavitel projektu rozuměl po praktické stránce a snažil se uplatnit i svou tvořivost, avšak musel dbát také na přání a preference investora.

Během své kariéry Kilián vytvořil řadu děl především pro církevní řády Benediktinů, Jezuitů a Křižovníků s červenou hvězdou, pracoval ale i pro šlechtické rody a císařský dvůr. Mezi jeho výtvořeny tedy patřily stavby sakrální i světské, malé i velké, obytné i užitkové. Působil především v Praze, avšak práce ho často zavedla i na řadu různých míst v Čechách a občas i na Moravu.

Díky své pílì a nadání se Kilián Ignác vypracoval do té míry, že poptávka po jeho práci byla natolik vysoká, že si tento stavitel mohl mezi nabídkami na spolupráci vybírat, což se jen tak někomu nepodařilo. U některých projektů se účastnil i samotné realizace, k jiným projektům vytvořil pouze plány a realizaci případně řídil na dálku. Nabídky, které dostával od stavebníků, se týkali vytvoření zcela nových staveb a stejně tak tam byly i přestavby a renovace starších budov.

3.3 Příklady staveb

Dle církevních řádů, které byly výše v textu již zmíněny, by se mohlo zdát, že se tento stavitel věnoval hlavně stavbám církevním – je jich opravdu celá řada, namátkou zde můžeme uvést ty nejnámější jako např. Břevnovský klášter, Loreta (hlavní průčelí), kostel sv. Mikuláše na Malé Straně (zde se na stavbě podílel i Kiliánův otec Kryštof), kostel sv. Mikuláše na Starém Městě, atd.. Dientzenhoferův podpis však najdeme i u staveb světských. V rámci této práce zůstaneme na území Prahy a o některých se zmíníme. Z tématu této práce je jasné, že sem na prvním místě patří Michnův letohrádek. Informace o jeho historii a podobě budou v samostatných kapitolách. Jako další světské stavby lze uvést např. : dům U Zlatého jelena v Tomášské ulici na Malé Straně, Invalidovna v Karlíně, palác Sylva-Taroucců v ulici Na Příkopě a letohrádek Portheimka na Smíchově. V některých publikacích je uváděn i palác Kinských na Staroměstském náměstí, jinde je ale uváděno, že Kilián vypracoval pouze plán, který pak Anselmo Lurago využil a jinde je pak uváděno pouze jméno Luragovo.

Invalidovna

Bývá označována jako Kiliánova nejrozsáhlejší světská stavba. Pravdou je, že podle původního plánu měla být vystavěna dle svého pařížského vzoru a měla poskytnout bydlení 4000 vojenským invalidům včetně rodin. Projekt počítal s množstvím budov, které budou doplněny několika nádvořímí a s chrámem uprostřed. Se stavbou komplexu se začalo v roce 1732, v této době byl Kilián Ignác na vrcholu své tvůrčí a pracovní činnosti, do svého plánu

invalidovny zahrnul i tehdy moderní prvky jako byla kanalizace a vodovod. Jak už se ale někdy stává, projekt se zaseknul na financích, byl příliš nákladný. I když hrabě Strozzi (polní maršálek) věnoval na výstavbu celé své jmění, nestačilo to. Komplex, který nakonec vzniknul, je jen 1/9 původního plánu, i tak je ale co do rozlohy rozsáhlý a zahrnuje 4 velká dvoupatrová křídla a čtverhranný dvůr s arkádami. V současnosti se v Invalidovně nachází Ústřední vojenský archiv.

Palác Sylva-Taroucců

Někdy nazývaný také Piccolominiův či Nostický. Palác je v pozdně barokním stylu (předchozí rané baroko bylo přestavěno). Každopádně již od 14. století zde vždy nějaký dům stával a postupně docházelo k změnám a přestavbám. Pozemek s domem také několikrát měnil majitele, proto i změny názvu. Když v letech 1743 – 1751 probíhala přestavba do stylu pozdního baroka, kterou měl na starost právě Kilián Ignác, byl palác právě majetkem rodiny Piccolomini, přestavbu si objednal Ottavio kníže Piccolomini, v roce 1766 pak palác koupil generál Bedřich hrabě Nostic a dále pak roku 1885 palác přechází do rukou hraběte Arnošta Sylva-Tarrouca. Budova paláce má 4 křídla, která jsou orientována podle střední osy, v průčelí se nacházejí 2 dvojice přepásaných sloup, které nesou portikový balkon, v prvním patře na průčelí pak můžeme vidět pilastry v jónském řádu. Na průčelí se prolínají prvky raného a pozdního baroka – dvojice přepásaných sloupů versus barokní fasáda. Uvnitř paláce se pak nachází reprezentační schodiště se stropem zdobeným štukaturou a freskou⁶ a vše je doplněno sochami I. F. Platzera. Od 19. století do současnosti měl palác různé využití – nacházely se zde sbírky Národopisného musea, sídlil zde Společenský (později Národní) klub, byla zde kavárna, restaurace a v 90. letech 20. století zde bylo otevřeno kasino.

Portheimka

Letohrádek na Smíchově, který Kilián Ignác postavil a využíval s rodinou jako letní sídlo. K. I. Dientzenhofer byl co by stavitel natolik úspěšný, že již 3 roky po smrti otce, po kterém převzal podnik, si mohl dovolit postavit sídlo, jako bylo toto. Jako u jiných významných osob tehdejší doby i u Kiliána Ignáce to byla vizitka jeho postavení, prestiže a úspěchu. Vzato od začátku – pozemek byl původně součástí zahrad a vinic Kurtuzianského kláštera. Na začátku 18. století se pozemek nacházel ve vlastnictví Jana Václava Michny z Vacínova, od něj pak se dostal do rukou Michala Schöfflera, který následně v roce 1722 prodal kus pozemku

⁶ na fresce je vyobrazen vůz boha Helia, který je doprovázen alegorickými postavami včetně personifikovaných 4 ročních období

Kiliánovi Ignácovi.⁷ V té době již známý architekt mohl začít se stavbou letohrádku. Ten se skládal z ústřední patrové budovy a dvou symetrických křídel v přízemí (kterým později přibýlo patro). Do dnešní doby se dochovalo pouze jedno. Součástí hlavní budovy byla i sala terrena, nad ní se nacházel oválný sál, který vyzdobil freskami Václav Vavřinec Reiner. Kilián Ignác v letohrádku nejen trávil čas s rodinou, přijímal zde i návštěvy, jednal se stavebníky, setkával se s přáteli. Když Kilián Ignác zemřel a jeho rodina letohrádek prodala. Postupně se zde vystřídalo několik majitelů - např. hrabě František Leopold Buquoy, který dal předělat interiér do stylu rokoka a upravil i zahradu, dále Ferdinand Delormé, což byl holandský výrobce cikorky a v části zahrady se dokonce nacházela továrna. V letohrádku byla nějakou dobu i kavárna. Jinou továrnu zde později provozovali bratři Juda a Moric Porgesové z Portheimu – předmětem jejich podnikání bylo plátno a kartony. Později letohrádek sloužil jako místo pro konání společenských akcí, přednášek či koncertů. Pro tyto čely se využíval především oválný sál. Zajímavostí je, že zde hrával tehdy ještě mladý skladatel Antonín Dvořák. Ve 20. století pak letohrádek sloužil k různým účelům, byly zde postupně např. nájemní byty, archiv a knihovna Spolku přátel Smíchova. A v 90. letech dokonce rozhlasová stanice, designové studio, kavárna, galerie. V dnešní době objekt slouží především k pořádání výstav současného výtvarného umění – tomu odpovídá i název, pod který je letohrádek běžně k nalezení „Galerie Portheimka.

3.4 „Tituly“

V poslední části kapitoly o Kiliánovi I. Dientzenhoferovi bych se ráda krátce zmínila ještě o jedné oblasti jeho činnosti. Tento architekt netvořil jen v rámci svého „soukromého stavebního podniku“ pro šlechtické rodiny či církevní řády, pracoval i pro státní správu. Od roku 1730 zastával funkci *dvorního stavitele*⁸ a od roku 1737 pak byl i *vrchním pevnostním stavitelem*. To zahrnovalo různé menší projekty: např. barokní úpravu Královské zahrady na Pražském hradě (včetně stavby skleníku), na hradě se později také upravoval a přestavoval Španělský sál (bylo potřeba nějak vyřešit příliš těžké střechy, které tak byly nevhodné pro okolní zdivo, apod.) Kilián Ignác měl svůj díl účasti na přestavbě Lvího dvora. Mimo to odpovídal za všechny drobné opravy v rámci hradu. Mimo Prahu pak měl na starost nejrůznější budovy spadající pod císařské panství. V rámci této jeho činnosti se však

⁷ Kubín, A.: *Dinzenhoferové a jejich slavná díla v království Českém*, Praha 1908

⁸ již před Dientzenhoferem bychom našli zvučná jména dvorních stavitelů jako byli Matyáš z Arrasu, Petr Parlér, Benedikt Ried, Giovanni Spazzio, Paolo della Stella, Bonifác Wotmuth, či Giovanni Maria Filippi

nenachází žádný projekt, který by se dal označit za skutečně významný. Jiné Kiliánovy budovy jsou daleko slavnější. Zmínily jsme tady 2 oficiální funkce, je zde však ještě jeden titul, který stojí za zmínku, nebyl formálně ustanoven, ale co do důležitosti byl snad ještě významnější. Barokní doba a společnost si vůbec potrpěla na různé tituly a jména, nejlépe pak ještě latinsky. Za zmínku rozhodně stojí vznešeně znějící „*aedilis noster*“ Neboť se týká přímo našeho architekta. Překlad zní velice prostě „náš stavitel“, až by se mohlo zdát, že o nic zvláštního vlastně nejde, ale opak je pravdou. Označení je převzato z tradice starého Říma, kde aedilové byli městští úředníci, co je ale důležité, tito úředníci měli na starost i stavební aktivitu ve městě, tím se dostáváme ke stavitelům a architektům. Toto latinské dvojsloví bylo v éře baroka používáno jen pro ty nejvýznamnější architekty, šlo o vysoce čestný titul používaný ze strany duchovenstva vůči „vyvoleným“ privilegovaným stavitelům. Bylo jen velice málo stavitelů, kteří se vypracovali až k tomuto titulu. Shodou okolností mezi ně patřili Kryštof i Kilián Ignác Dientzehoferovi a také Jan Blažej Santini-Aichl.

Když Kilián Ignác zemřel, končila tak doba vrcholného baroka v Praze. Jeho nástupcem se stal Anselmo Lurago. Již za Kiliánova života spolu spolupracovali, Lurago měl mimo to i vlastní projekty.

4. Historie letohrádku

4.1 Od 14. století

Ve 14. století se místo, kde stojí letohrádek Amerika, se dostává na mapu tehdejší Prahy. Karlov, jehož součástí je i pozemek našeho letohrádku, se nachází na okraji Nového Města založeného Karlem IV. Je nedaleko jeho gotických hradeb. V dnešní době bychom řekli, že se jedná jen o předměstí a ještě jen sporadicky obydlené. Ve 14. století tato oblast vypadala spíše jako venkov. Karel 4 využil místní pozemky a některé přidělil církevním ústavům: augustiniánské kanonii na Karlově, kolegiální kapitule u sv. Apolináře a klášteru sv. Kateřiny. Na zbylých pozemcích se sem tam usídlilo chudé obyvatelstvo, dále se zde nacházely zahrady a vinice zámožnějších měšťanů, kteří pro bydlení preferovali centrum. (Především šlechta se soustředila v oblasti Malé Strany). Trvalo nějakých 5 století, než byla oblast zcela obydlena a zastavěna. Vzhledem k postupnému vývoji a osidlování, nebylo možné udržet nějaký jednotný charakter podoby oblasti. Např. v době po husitských válkách zde roste počet domů, řada jich je pak ale zničena během třicetileté války, další neurčité množství nemovitostí je opuštěných a různě se u nich střídají majitelé.

Ne jinak tomu bylo i v případě našeho pozemku, vystřídal se i zde několik různých majitelů. Z dostupných informací lze uvést následující jména: Vít Svršek, Dlašek Švenk a konečně Tomáš Hrneck, co by majitele, pak se stopa na chvíli ztrácí a další jméno, na které se narazí je až Václav Migrin z Niršfeldu (soudce novoměstského pořičního práva) a to ke konci 17. století, od něj se dům a pozemek dostávají do vlastnictví novoměstského radního, kterým byl Matěj Benedikt Maxmilián Linek. Po něm se majitelem stává jeho syn Josef Linek, který pozemek s domem konečně prodává Janu Václavovi Michnovi z Vacínova. Jména v tomto odstavci uvedená, byla čerpána ze Stavebně-historického průzkumu, který je uveden i s bližším určením v seznamu použité literatury na konci této práce. Pokud bychom vyšli z publikace Rudolfa Kříženeckého – rovněž specifikované v seznamu literatury, pak bychom se dočetli před Tomášem Hrneckem jiná jména. Kříženecký se ve svém textu odkazuje na zápis v „Knize kontraktů Nového Města č. 7, str. 42“.

Existují záznamy, podle kterých, když Jan Václav Michna z Vacínova, kupoval pozemek, kde zamýšlel mít vlastní letohrádek, byl na něm obytný dům zvaný u Hrnecku (název je s největší pravděpodobností odvozen od jména jednoho z majitelů – měšťana Tomáše Hrnecka), vinice a lis. Nyní přichází ke slovu Kilián Ignác Dientzenhofer a tvoří zde svou první a jedinečnou pražskou stavbu. „Dientzenhoferovo autorství je písemně doloženo jen o půl století pozdějším

svědectvím F. M. Pelzela⁹. Co se týče sochařské výzdoby z dílny Matyáše Bernarda Brauna a malířské výzdoby od J. F. Schora, neexistují soudobé záznamy, ale až mnohem pozdější.¹⁰ V době kdy byl letohrádek ještě v majetku Michnů, existuje záznam z roku 1725, který pořídila berní visitační komise a objekt popisuje následovně: „*Je to jen zahrada, ve které se nachází nový, z kamene krásně vystavěný lusthaus o 3 pokojích, 2 komorách, 1 sálu, 1 kuchyni, 1 ohništi se 2 studnami a 4 grottami; 4 strychy 2 čtvrti okrasné zahrady*“.¹¹ Po smrti hraběte Jana Václava přechází letohrádek i s pozemkem do rukou jeho 3 synů. Ti jej však dlouho neudrží. Dostávají se do finanční tísně (jak jsme mohli již vidět ve 2. kapitole, finanční problémy nebyly v rozvětvené rodině Michnů ničím neobvyklým, podobný příběh se odehrál i v případě Michnovského paláce/Tyršova domu, který nechal vystavět Pavel Michna). Když Jan Václav pozemek kupoval, byla stanovena cena 2600 zlatých rýnských, ve svém testamentu však už jasně píše o letohrádku – používá výraz „Lusthaus“ a cena je už 8000 zlatých rýnských (nezdá se tedy jako pravděpodobné, že by Dientzenhofer investoval do stavby své peníze, jak někteří autoři uvažují). Roku 1729 letohrádek mění majitele, Bohuchval Michna (syn Jana Václava) jej prodává za 10 000 zlatých rýnských Karlovi Josefovi hr. Desfours – ten ho pak vlastní 30 let a opět přichází změna majitele – v záznamech však je uvedena zahrada, letohrádek tam zmíněn není, zájem o něj pravděpodobně klesnul, za 30 let se doba a vkus přeci jen změní, podstatně nižší je i cena jen 4 000 zl. rýn. V následujících letech letohrádek mění majitele ještě několikrát. Jedním z nich je i Josef Veith, který působil jako profesor na právnické fakultě. Když byla vila v jeho rukách, pořádal zde různá setkání vybrané učené společnosti a diskutují se různá témata. Roku 1819 (některé zdroje však uvádějí až pozdější rok – 1926) je stavba pronajata a je zde zřízena restaurace, kterou pražská společnost (hlavně němečtí univerzitní studenti) nazývá Amerika – odtud tedy rozšířený název budovy.

4.2 Letohrádek přechází do majetku pražské obce

V roce 1843 se letohrádek stává majetkem pražské obce. Z dosti vysoké ceny, kterou byla pražská obec ochotna zaplatit, lze předpokládat, že měl a zájem především na velkém pozemku. Údajně zde měla být vystavěna vodárna pro horní Nové Město, budova politického soudu a vězená nemocnice. Nakonec se plány pozměnily a byl zde zřízen dobytčí trh. (i když

⁹ Stavebně historický průzkum Praha, č.p. 462

¹⁰ tamtéž

¹¹ tamtéž

pro zajímavost v letech 1854 – 1877 se na zahradě letohrádku nacházel provizorní plechový vodojem, měl objem 8m³ a sloužil jako zásobárna vody pro Nové Město). Kvůli provozování trhu byly r. 1858 po obvodu zahrady přistavěny úřední domky a roku 1863 přibyl ještě přístavek, kde bydlel zahradník. Jedním z úředníků (konkrétně účetní), který zde žil i se svou rodinou byl Jan Nosek. Jeho jméno nám asi moc neřekne, ale v samostatném odstavci bychom zmínili jeho dceru Růženu Naskovou (nejde o překlep, jméno si pozměnila z Noskové na Naskovou), která se proslavila jako herečka Národního divadla a také řadou filmových rolí. Ve školním roce 1897/1898 zde měla své třídy Minerva – což byla dívčí příprava pro vstup na univerzitu – o Minervě bychom si řekli více v samostatném odstavci. V letech 1893 – 1900 byly vystavěny budovy lékařské fakulty směrem k dnešní ulici Na bojišti, z velké části byla zabrána zahrada a i nad samotným letohrádkem visela hrozba demolice, ke které naštěstí nedošlo. I tak byl přelom 19. a 20. století ve znamení změn, byl vypracován plán na rekonstrukci letohrádku a posléze zrealizován, úpravy zahrnovaly mj. osazení nově vyrobenými mřížemi (zatímco ty původní byly už dávno předtím prodány do soukromé sbírky do Drážďan), vyrobení kopií sošek putti¹², vykoupení 3 soch některými autory připisovaných sochaři Matyáši Bernardu Braunovi, které se v 17. století dostaly k soukromému majiteli. Fasády se dočkali restaurování bez doplňků a změn¹³.

Počátkem 20. století objekt sloužil jako museum školních pomůcek. Nějakou dobu se i zvažovalo vytvoření musea Kiliána Ignáce Dientzenhofera. Šlo o iniciativu profesora Friedricha Ohmanna a vídeňské „Zentralkomision“, ale tyto plány vyzněly do ztracena, nebyl by, býval ani dostatek vhodných exponátů. Existovaly různé úvahy, jak letohrádek využít. Dokonce měl o něj zájem i belgický velvyslanec – tedy jako o byt. Po válce se objekt dostal do rukou Společnosti Antonína Dvořáka a ihned se začala řešit rekonstrukce – týkala se vlhkosti zdí, utěsnění oken, elektroinstalace atd.

4.3 Růžena Nasková

Česká divadelní a filmová herečka, která žila v letech 1884 – 1960. Areál Vily Amerika byl místem jejího narození a dětství. Otec zde pracoval jako účetní dobytčího trhu. Když Nasková vzpomínala na své dětství „v Americe“ je patrné, jak ji toto místo učarovalo, letohrádek se zahradou na ni působil svou atmosférou a kontrastem s okolním světem. Z jejího vyprávění je patrné, jak měla toto místo ráda. I když se dá namítnout, že svůj podíl na tom má i fakt, že jde

¹² putti – sg. putto – soška znázorňující malé dítě jako andílka/amorka nemívá ale křídla, jde o oblíbený ozdobný prvek barokního stylu a později i rokoka

¹³ tamtéž

o období dětství, které se s odstupem let pak jeví jako ideální doba bez starostí. Na Ameriku vzpomíná v dobrém i přes to, že tam kolem mohla shlédnout i věci ne právě hezké a příjemné, v sousedství se nacházel patologický ústav, kde bylo vidět, jak na střeše sušili lidské kostry, naproti se zas nacházel ústav choromyslných, za jehož okny bylo vidět pacienty – přesněji tito pacienti hleděli z oken směrem k letohrádku.

Na Minervě strávila rok v přípravce, a to dokonce ve školním roce, kdy škola zrovna využívala prostory Ameriky. Růžena se prý tak dokonce vzdělávala ve stejné místnosti, ve které se před několika lety narodila. Pro svou profesní dráhu si však později vybrala herectví. hrála v Národním divadle, ale známější nám dnes bude díky filmům pro pamětníky, kde dostala role – např. Kvočna, Tetička, Paličova dcera, Konečně sami, apod.

4.4 Minerva

Minerva znamenala významnou změnu v možnostech vzdělávání pro ženy v české historii, šlo o otevření cesty k univerzitnímu vzdělání a zajištění rovných příležitostí pro chlapce i dívky. Příběh Minervy začíná u významné české spisovatelky Elišky Krásnohorské (vlastním jménem Alžběta Pechová), která žila v letech 1847 – 1926. Věnovala se vlastní literární činnosti a dále byla také redaktorkou časopisu *Ženské listy*, byla činná v Ženském výrobním spolku českém a také ve Spolku českých učitelek. Sama měla zkušenost, že přístup ke vzdělání je pro ženy limitovaný v porovnání s možnostmi, jaké mají muži. V době, kdy žila, se běžně setkávala s názorem, že vzdělání je pro dívky nevhodné, příliš namáhavé a náročné, až dokonce nezdravé. Krásnohorská se s touto situací nehodlala smířit. Její základní myšlenou a cílem, které ji poháněly vpřed, bylo získat pro ženy povolení a přístup ke gymnaziálnímu a univerzitnímu vzdělání. Plán byl obrátit se s touto žádostí na říšskou radu a její členy. V následujícím postupu ve spolupráci právě se Spolkem českých učitelek sepsala petici, jejímž základním bodem a přáním bylo, aby v Praze vzniklo ženské gymnázium, ze kterého by vyšli řádné učitelky pro školy národní a dále také řádné posluchačky univerzitního studia, především pak na fakultě lékařské a filosofické. Souběžně s prací na vytvoření petice se Krásnohorská rozhodla vystoupit s proslovem v Měšťanské besedě na Vinohradech, stalo se tak 12. března 1890 a téma řeči znělo „O pokrocích žen“. Aby petice měla šanci na úspěch, bylo potřeba oslovit a přesvědčit příslušníky z vysokých politických sfér i z veřejnosti. Nakonec se podařilo získat 4 812 podpisů a byla mezi nimi i skutečně zvučná jména, se kterými se i dnes setkáváme již v rámci základního vzdělání. Stačí zmínit osobnosti jako např.: Jan Neruda (ten Krásnohorskou otevřeně podporoval, dokonce sám formuloval svá

prohlášení na podporu spisovatelčina úsilí), Svatopluk Čech, Ladislav Čelakovský, Jan Herold, Alois Jirásek, Karel Václav Rais, Josef Václav Frič, Adolf Hejduk, Václav Kounic, Josef Sokol, Zikmund Winter, atd. Stejně ale jako by to všechno bylo málo. Zájem o celou akci nebyl dostatečný, aby to rozhýbalo stojaté vody a mohla se udát změna. Až přišel zlomový okamžik pro celé dění a tím byla informace zveřejněná v Národních listech, která vyprávěla o lékařce Rose Kerschbaumové ze Salzburgu. Rosa získala od císaře povolení k provozování lékařské praxe, poté co úspěšně odpropagovala na studiích ve Švýcarsku. Na základě této informace, bylo rozhodnuto, že Praha rozhodně nesmí zůstat pozadu a Krásnohorská dokonce přímo dostala za úkol založit řádný spolek, který bude vydržovat dívčí gymnázium.

Oficiální žádost o zřízení toho školského zařízení byla podána na zemský školský ústav dne 9. června 1890 a trvalo jen poměrně krátce – cca 6 týdnů – než byla žádost vyřízena. Dne 27. července 1890 byla žádost oficiálně odsouhlasena samotným ministrem školství, kterým v té době byl Paul Gautsch. Dále bylo domluveno, co kdo zařídí. Pražský magistrát měl se měl postarat o dodání vhodných prostor a Krásnohorská se Spolkem měla sehnat pro novou školu učitele. Vše se podařilo zajistit, takže 1. října 1890 začalo vyučování. Škola měla zatím jen jednu třídu, ve které sedělo cca 53 žákyň a také se platilo školné, jež bylo stanoveno ve výši 4 zlatých měsíčně. Navíc pravomoci školy byly zatím neúplné – hlavně chybělo povolení pořádat maturitní zkoušky a tak první studentky, které chtěly maturitu, si musely zažádat o možnost složení zkoušky na chlapeckém gymnáziu. Paradoxně přes tehdejší rozšířený názor (již výše zmíněný), že vzdělání je pro dívky nevhodné a náročné, při maturitě se dívkám nedostalo žádných úlev a naopak musely prokázat důkladné znalosti, založené na pečlivém studiu a přípravě, přičemž i musely zvládnout určitou skeptickou a odměřenou atmosféru ze strany některých zkoušejících. Nicméně i přes tuto náročnost se v červenci roku 1895 česká historie může pochlubit prvními maturantkami – ženami, které zkoušku úspěšně složily.

Krásnohorská ani poté nepovažovala záležitost za uzavřenou a možnosti vzdělání pro ženy dostačující. Ve svém úsilí pokračovala, aby se ženské vzdělávání mohlo rozvíjet. Sepisovala další a další petice s ústřední myšlenkou ženského studia. Dokonce se jí podařilo na svou stranu získat i T. G. Masaryka (který v té době pochopitelně ještě nebyl prezidentem, ale „pouze“ poslancem). Důvodem, proč se Masaryk o činnost Krásnohorské zajímal, byl fakt, že jeho vlastní dcera Alice Minervě studovala. Tato skutečnost pomohla se získáváním finančních darů a příspěvků pro školu. Sice bylo uvedeno, že se platilo školné, to však nedokázalo pokrýt náklady na celý provoz. Masaryk měl ale v celém příběhu ještě větší roli.

Studentky, které v roce 1895 složily maturitu, usilovaly pochopitelně o přijetí ke studiu na universitě. Po vynaloženém úsilí roku 1897 filosofická fakulta konečně přijala první studentky a 14. října se konala historicky první imatrikulace studentek na Universitě Karlově. Na filosofické fakultě přednášel i profesor Masaryk, jeho formulování názorů, že žena má mít stejné právo na samostatnost jako muži, že muži a ženy jsou si (v manželství) rovni, či dokonce: „Ženské hnutí je cesta k demokracii“, „Žena chce být rovnou, chce uplatnit své vzdělání, být ekonomicky samostatná a politicky zrovnoprávněná“¹⁴ mělo velký význam pro další vývoj vnímání postavení žen ve společnosti. (i když až po založení Československé republiky v roce 1918, ženy definitivně pronikly i do oblasti vzdělání, ústava jim konečně zaručovala stejná práva jako mužům). Minerva se postupně rozrůstala a vzdělání procházelo vývojem a proměnami podobně jako zbytek českého školství. Stejně tak se postupně vyvíjel i oficiální název gymnázia. Minerva je zobecněným hovorovým označením. Spíš než na název bychom se zaměřili na prostory. Studentky Minervy chodily na vyučování na různá místa, gymnázium nemělo svojí vlastní, jedinou, ústřední budovu. Výuka probíhala v prostorách v Pštrosově ulici v Praze, dále také ve Štěpánské, Vodičkově apod. Využívaly se různé prostory včetně pronajatých bytů. Místnosti nebyly moc dobře vybavené, studentky se musely vyrovnat s „bojovými podmínkami“ jako byla zima, nedostatek světla a někdy i vlhké plesnivé zdi a zatuchlý vzduch.

Ve školním roce 1897/1898 se tak Minerva dostala do letohrádku Amerika. Teď přesněji – výuka neprobíhala přímo v budově letohrádku, ale v přilehlé zahradě, kde se nacházela ještě jedna malá stavba, která se již nedochovala. Dle slov studentky a později učitelky Albíny Honzákové: „Letohrádek sám nám byl přístupem někdy ve chvílích respirií“¹⁵, zato vždy nám byla otevřena jeho zahrada.“¹⁶ Boční přízemní pavilonky byly použity jako místo pro ředitelnu, sborovnu a byt školníka. Krásnohorská by si bývala přála, aby zde Minerva mohla setrvat déle a dokonce o tom jednala s magistrátem, ale bohužel tentokrát úspěšná nebyla. Nicméně Minerva fungovala dál. Z jejích lavic vyšly budoucí studentky univerzit – můžeme zde uvést např. první lékařku v Čechách – Annu Honzákovou, učitelku na Minervě, která navázala a pokračovala v úsilí Elišky Krásnohorské – Albinu Honzákovou. S Annou nejde o shodu jmen, tyto úspěšné dámy byly sestry. Nesmíme opomenout první českou vědkyni Marii Sidonii Baborovou-Čihákovou, ani Andělu Kozákovou, která se stala první českou právničkou a první notářkou v Evropě!

¹⁴ Uhrová, E: *Anna Honzáková a jiné dámy*, Praha 2012

¹⁵ výraz pro chvíli odpočinku

¹⁶ Uhrová, E: *Anna Honzáková a jiné dámy*, Praha 2012

4.5 Společnost Antonína Dvořáka (SAD), museum Antonína Dvořáka

Antonín Dvořák, 1841 - 1904

Významný český skladatel, místem narození je obec Nelahozeves. Již v raném dětství byl patrný jeho nesmírný hudební talent, později pak vystudoval Varhanickou školu v Praze. I po úspěšném ukončení studií, dále se vzdělával v oblasti děl slavných skladatelů a do toho komponoval i svá díla. Získal angažmá v Prozatímním divadle v orchestru a postupně, když se odvážil prezentovat své výtvořky, podařilo se mu prorazit, nebylo to hned na první pokus, ale podařilo se. Díky stipendiu pro nové talentované avšak nemajetné hudebníky, které roku 1875 získal, se Dvořák mohl plně věnovat své hudbě a komponování a tím i jeho kariéra začala rychle stoupat. Povědomí o jeho hudbě se dostalo až za hranice, byla tu odezva z Anglie, Rakouska, Německa, Maďarska. A Dvořák začíná cestovat. Po turné v Rusku v roce 1890, přichází cesta asi nejznámější – do „nového světa“ – do Ameriky. Skladatel tam odjíždí roku 1891 a díky této cestě vzniká snad jeho nejznámější symfonie „Z Nového světa“, oficiálním názvem však Symfonie č. 9 e moll. Mezi další významná díla (nyní již ne nutně v návaznosti na cestu po Americe) patří Smyčcový kvartet č. 12 v F Durr, soubor Humoresek a nesmíme opomenout ani opery, z nichž je pravděpodobně nejslavnější Rusalka. Jde nám jen o letmé připomenutí osobnosti a díla Antonína Dvořáka, nikoli o nějaký podrobnější popis. Jméno Antonína Dvořáka patří mezi jména známá po celém světě, cizinci sice mívají problém s vyslovením jeho příjmení, nicméně ho znají lidé z nejrůznějších zemí světa a ví, že tento skladatel patří k České republice (pravda, někteří cizinci i v dnešní době žijí v přesvědčení, že Československo stále existuje a Česká republika jim nic neříká).

Společnost Antonína Dvořáka

Společnost vznikla z iniciativy Josefa Jana Kovaříka, který fungoval coby Dvořákův pomocník, během skladatelovy cesty po Americe. Sám byl houslistou a violistou. Mezi zakládající členy byli jednak členové Českého kvarteta a dále také někteří z Dvořákových žáků a ctitelů. V současnosti je má tato společnost něco kolem 250 členů a na svých internetových stránkách nabízí i možnost stát se novým členem. Společnost začala svou existenci v roce 1931 – avšak v té době ještě pod jiným názvem. Tehdy se oficiálně jmenovala „Spolek pro postavení pomníku Mistra Antonína Dvořáka v Praze“ – název se pak změnil v roce 1944 a zůstává dodnes. Snahu o vytvoření a umístění pomníku skladatelova

v Praze nám do dnešních dnů připomíná socha v nadživotní velikosti, kterou si můžeme prohlédnout před budovou Rudolfinu na Náměstí Jana Palacha v Praze. Toto místo nebylo vybráno náhodou. Důvodem byla událost roku 1896 – zahajovací koncert České filharmonie, který dirigoval právě Antonín Dvořák. Rudolfinum je sídlem České filharmonie i v současnosti.

Náplní činnosti společnosti A.D. je organizace různých akcí na propagaci a uchování odkazu tohoto významného skladatele. Díky její činnosti jsou na mnohých místech naší republiky pamětní desky Antonína Dvořáka – např. zámek Sychrov, Lužany, Karlovy Vary. Konají se tak koncerty, besedy nebo i zájezdy, na místa s Dvořákem spojená – např. Křečovice (zde se společností spolupracuje i skladatelův pravnuček Josef Suk), Nelahozeves, Vyšehradský hřbitov v Praze. Většinou se jedná o každoroční pravidelně se opakující akce navázané na významná výročí, skladatelova života. Společnost dále spolupracuje s Muzeem Antonína Dvořáka, které sídlí v Michnovském letohrádku a oficiálně spadá pod Muzeum hlavního města Prahy. Jako mnohé jiné organizace a instituce i Společnost Antonína Dvořáka měla ztížené fungování v éře socialismu – kompletní sbírky tehdy musely přejít do majetku státu a SAD musela přejít pod státní instituci „Česká hudební společnost“. Od ledna 1991 SAD získává zpět svou svobodu a samostatnost.

Museum Antonína Dvořáka

Oficiálně je jednou ze součástí a expozic Národního musea. Bylo založeno roku 1932 a rovnou bylo umístěno do Michnovského letohrádku v Praze na Karlově. Stálá expozice musea je zaměřena především na skladatelovy cesty, jsou zde exponáty připomínající jeho cestu do Ruska stejně tak jako do Ameriky. Poměrně široká je i kolekce Dvořákových rukopisů – ať už se jedná o různé notové zápisy, nebo korespondenci. Co návštěvníky musea přiblíží k Dvořákovi jako osobě, která skutečně žila a není jen jménem v učebnicích, je několik zachovaných osobních věcí. K vidění jsou zde na příklad, skladatelovy brýle, pero, psací stůl, slavnostní talár, který měl na sobě při promoci na universitě v Cambridge, stříbrný pohár jako připomínka turné v Rusku, konkrétně ze zastávky v Petrohradu, a v neposlední řadě také skladatelův klavír. V horním patře je i ztvárněna časová linie Dvořákova života a jeho tvorby a lze si zde poslechnout i několik skladeb. Prostředí letohrádku dohromady s jednotlivými exponáty vytváří příjemnou kombinaci, která nepůsobí násilně, návštěvník tak může bez námahy věnovat pozornost exponátům i stavbě jako takové. Stálá expozice bývá doplňována dočasnými výstavami jako např. v současnosti stále probíhající výstava zaměřená na

skladatelovo působení a koncertování na Moravě. Museum je možné si projít samostatně, nebo si objednat komentovanou prohlídku a je pamatováno i na žáky a školní výlety, pro které lze zajistit lektorované vzdělávací programy. Součástí musea je i knihovna, která je přístupná pouze po předchozím objednání. Museum Antonína Dvořáka se také pravidelně vyskytuje na seznamu památek, které je možné navštívit v rámci již tradiční červnové akce „Pražská muzejní noc“.

5. Exteriéry a interiéry

5.1 Exteriéry stavby

Když se k letohrádku přichází podél ulice Ke Karlovu, nejprve si návštěvník všimne bočních pavilonků, jejichž boční stěny jsou zarovnané s linií ulice. Stejně tak to je s nízkou zídka, na které jsou nainstalovány kovové mříže. Do areálu se vchází branou, nad kterou nad kterou je umístěn štítek s iniciálami M. W., které tak odkazují na majitele Jana Václava Michnu z Vacínova – používal variantu Weizenau. pravděpodobně se jedná o poslední kousek dochovaný z originální mříže. Původně zde nebyla ani zídka pouze mříže – ty však byly bohužel odvezeny do Drážďan, jak již bylo výše zmíněno, a skončily v rukách soukromého majitele.

Samotný letohrádek je pak zasazený o něco hlouběji od ulice, dle dostupných informací je dvorek cca 10 m hluboký a 23 m široký, úroveň pozemku vůči ulici byla pravděpodobně upravována, patrně mírně stoupal, což bylo nakonec vyřešeno vytvořením schodů jednak hned z ulice na dvůr areálu a dále pak schody k hlavnímu vchodu do samotné budovy. Hned jak se projde branou nelze si nevšimnout symetrie dle středové osy (a možná ještě dřív) – dva pavilony každý z jedné strany (původně co by ubytování pro služebnictvo), stejně tak 2 sochy Herkulů, symetrie se projevuje v prostoru samotného dvorku, dále na budově letohrádku, i v malé zahradě, která zůstala z původního mnohem většího pozemku. Dle požadavku na symetrii jsou umístěny i sochy před i za budovou. Budova sama pak zaujme červenou omítkou (omítka není již ta původní, ale novodobá) doplněnou o světlé prvky tvořící např. linie oken. Tuto červenou barvu můžeme vidět i na jiných barokních památkách jako je např. Trojský zámeček na Praze 8 nebo průčelí baziliky sv. Jiří na Pražském hradě, které bylo vytvořeno, jako jakási záplata na původní románské, které bylo poškozeno požárem. Zpět ale k Americce. Na její fasádě můžeme také vidět využití kombinace hladké a hrubé omítky. Na průčelí jsou na úrovni přízemí i prvního patra umístěny pilastry, právě jejich dřívky jsou provedeny v hrubé omítce. Při pohledu na průčelí je patrné, že zde nejsou rovné „ploché“ linie, jak tomu bylo dříve v dobách renesance. Baroko si naopak pohrává liniemi zaoblenými konvexně a konkávně čímž vytváří iluzi pohybu a emocí. Byť zde na letohrádku je provedení velice jemné (není tak tvrdé a skutečně dynamické jako např. na chrámu svatého Mikuláše na Malé Straně, na jehož výstavbě se podíleli oba Dientzenhoferové Kryštof i Kilián Ignác). Architektovi se na průčelí letohrádku podařilo docílit ideální plastičnosti, takže stavba nepůsobí ani příliš tvrdě ani naopak příliš staticky či strnule. Naopak vyvolává dojem určité

hravosti a navozuje příjemnou atmosféru. Pozoruhodné je členění celého vnějšku budovy, to jak jednotlivé části společně fungují a vytvářejí celek. Přízemí a první patro jsou od sebe odděleny silnou římsou, ale přístřešky oken a hlavice pilastrů k této římsě téměř přiléhají. Okapní římsa je pak bohatě členěná, součástí je řada ornamentů, vystupují zde vikýře. To vše jsou prvky, které Dientzenhofer dává dohromady v celek, tím vzniká pražské baroko. Vše je ještě doplněno mansardovou střechou, která je však pokryta novodobými prejzy.

Pokud budeme pokračovat kolem letohrádku, dostaneme se do zahrady, která je také uspořádána dle požadavku na symetrii. Nacházejí se zde sousoší z dílny Matyáše Bernarda Brauna. Jedno reprezentuje Jaro a Zimu, druhé pak Léto a Podzim. Schválně zde používám formulaci „z dílny Matyáše Bernarda Brauna“ u některých autorů je uváděno pouze jméno tohoto významného sochaře, jinde se zas vyskytuje již jméno jeho syna, s upozorněním, že v době kolem roku 1735 již vedl sochařskou dílnu on¹⁷. Zcela specifickou kapitolou jsou informace uvedené ve stavebně historickém průzkumu (viz. seznam použité literatury a zdrojů), zde se totiž uvádí dvojice: Bakchus, Demeter a Apolon, Artemis, snadno lze přiřadit Bakcha k Podzimu a Deméter k Létu, následně Apolona k Jaru a Artemis k Zimě, zajímavé, i když trochu matoucí je, fakt že sousoší zde nejsou ani připisovány Braunovi. V místech těchto sousoší se původně nacházely postavy Herkulů, které jsme zmínili hned při vstupu na dvůr. Další součástí sochařské výzdoby jsou dvě vázy vytesané z pískovce a „na každé z nich je párek drobných, nahých, čiperných géniů, zaměstnán připevňováním těžkého pletence květin a ovoce“.¹⁸ Jednoduchost a jasnost dispozice zahrady jsou pro K. B. Mádlu jasným důkazem převahy francouzského vlivu nad vlašským. Celé uspořádání hlavní budovy dohromady s postraními pavilony a zahradou ve francouzském stylu je vlastně zámeckou kompozicí, jaká byla obvyklá v době vrcholného baroka, zde je jen vše provedeno v menším měřítku, nejedná se o žádný obrovský komplex.

Ještě než vstoupíme do hlavní budovy, všimneme si hlavního vstupu, dveře mají obdélníkový tvar, jsou dřevěné, dvoukřídlé a členěné do pravoúhlých polí, přičemž ta spodní jsou čtvercová a jak se jde nahoru, pole jsou již obdélníková, okolo však je bohatě tvarovaný kamenný portál dole doplněný o původní kamenný práh a schody, které jsou „založeny na příčně šestibokém půdorysu“¹⁹. V jeho horní části je vsazena lví hlava s tlapami, z obou stran

¹⁷ např. Staňková, Voděra: *Praha gotická a barokní*

¹⁸ Mádl, K.B. : *K. I. Dientzenhofera Amerika*

¹⁹ Stavebně historický průzkum Praha, čp. 462

doplňena volutami. Dveře jako takové již nejsou původní, ani klika ne, ale pouze kvalitní kopie originálu.

Okna v přízemí jsou protáhlého obdélníkového tvaru a jsou rámována pilastrovou edikulou a plochým parapetem. Okna v prvním patře jsou také obdélníkového tvaru, ale podstatně vyšší. Navíc ještě prostřední okno je lemováno jinak, než okna postranní ta jsou celkově rámována jednodušeji. Nad středovými (osovými) okny vystupují atikové zídky a na nich pak ještě oválné vikýřky.

Boční pavilony – oba řešeny stejně na obdélníkovém půdorysu, průčelí jsou zkombinována tříosá a jednoosá (směrem do ulice), i zde můžeme vidět pilastry a jsou nakoso natočené. Dále i zde nalezneme kombinaci hladké a zdrsňelé omítky jako na hlavní budově. Okenní konstrukce zde použité jsou čtyřdílné a dvacetitabulkové, okna jsou chráněna novými mřížemi z ohýbaných prutů. V čem se tyto stavby liší, to je koncepce jejich zadního průčelí – u severního domku je tříosé, u jižního jsou pouze vystouplé pilastry.

5.2 Interiéry

Z původní výzdoby se zachovalo jen málo. Pojdme si postupně projít části letohrádku. Budova má suterén, přízemí a první patro. Symetrie viděná zvnějšku, je uvnitř narušena. Zvenku to není moc dobře vidět, ale všechny postranní okna nejsou součástí pokojů, při pohledu na vstupní portál, pravé okno v prvním patře je v rohu kudy prochází točité schodiště. Po vstupu do budovy se ocitneme v celkem maličké hale, nebo spíš předsíni, která má strop bohatě zdobený štukaturou a s freskou 3 putti uprostřed. Tato štuková výzdoba pochází z doby vzniku letohrádku! Součástí této štukové výzdoby jsou také ženské a dětské postavy a hlavičky andílků. Pokud budeme pokračovat do jednotlivých místností, dole v přízemí se dají projít 3. Jsou vzájemně propojené, takže se jde v podstatě okolo oné malé předsíni. V přízemí největší místnost se nachází po vstupu do budovy směrem vlevo a má téměř tvar čtverce. Pokud bychom po vstupu zamířili naopak doprava, ocitneme se v prostoru schodiště, které je poměrně složitě členěno na dvanáctibokém půdorysu, který je „deformovaný“ střídáním úzkých a širokých úseků, stěn. Po točitém dřevěném schodišti se dostaneme do prvního patra letohrádku. Strop nad schodištěm je vyzdoben freskou, která znázorňuje dva poletující andílky pohazující květiny. Štuková výzdoba v této části je již novějšího data oproti té v přízemí. Tři kroky od schodiště se ocitneme v hlavním (a největším) sále, jehož stěny a celý

strop jsou pokryty nástěnnými malbami. Na stěnách jsou znázorněny sloupy a pilastry dórského řádu, při pohledu směrem výš jsou k vidění šedé svalnaté postavy – konkrétně na rozhraní stěn a stropu – znázorňují atlanty „kteří vynášejí rámec středního zrcadla stropu“. Na stěnách jsou vymalovány bronzové postavy antických božstev: Athény, Herma a Artemidy. Pokud se pozorně zadíváme na kartuše nesené postavičkami putti, najdeme tak vyobrazení několika významných postav z dějin: Michelangelo, Apolonius, Euklides, Feidias, Xerxes, Posidomios, Homér a Vitruvius. Nad kouty stěn pak můžeme najít ještě tyto motivy – Homér hrající zvířatům ráji, Apelles portrétní Alexandra Velikého, smrt Archimedova, a císaře Vespasiána, který schvaluje plány kolosea. Na stropním zrcadle je pak hlavním výjevem Apolon rozhazující květy, které představují dary múz, nebo-li inspiraci. Vedle hlavního sálu se pak nachází ještě jedna menší místnost, na nic víc zde není prostor, hlavní sál zabírá většinu plochy prvního poschodí. Autorství této rozsáhlé výzdoby je připisováno malíři a architektovi jménem Jan Ferdiand Schor, který bych zároveň profesorem nového pražského technického institutu.

Jak již bylo zmíněno, objekt je podsklepený, ale tyto prostory nejsou běžně přístupné, obdobně jako atika, či boční pavilonky.

Stavební historie letohrádku je poměrně jednoduchá, objekt byl vytvořen jedním architektem a najednou – ve smyslu časovém, nebyly zde žádné prodlevy, že by se realizace stavby na nějakou dobu zastavila a pokračovalo se později a v pozměněném stylu. Naopak i styl je jednotný, tvoří typickou ukázkou vrcholného baroka v Praze. Ani v dalších staletích nebylo do architektury objektu nijak drasticky zasahováno. Z původní výzdoby lze obdivovat štuky a fresky v interiérech (kromě pokoje v patře východně od schodiště) a již dříve popisovaný kamenný vstupní portál. Více úprav bychom našli u bočních pavilonků, veškeré změny ale byly prováděny s poměrně velkým citem, aby nedošlo k narušení celého komplexu.

6. Závěr

V úvodu jsem nastínila, jakou cestou se práce měla ubírat. V návaznosti na fakt, že letohrádek není na předních příčkách co do návštěvnosti a viditelnosti mezi pražskými památkami se ukázalo, že to práci trochu ztížilo. Ukázalo se jako ne zrovna lehké najít víc informací, zvolila jsem tedy postup určitého navazování. Hlavní kapitoly byly nastíněny hned od začátku, zato podkapitoly se postupně vyvíjely a vznikaly i nové. Ve výsledku se ukázalo, že letohrádek je pestrá směsicí příběhů.

Na pozemku, který se stal součástí Prahy ve 14. díky rozhodnutí krále Karla IV., kam až budou sahat hranice nově založeného Nového Města pražského, se dlouhou dobu nacházely vinice, což je krásná návaznost na Karla IV., jehož jméno bývá spojováno s počátkem pěstování vinné révy u nás. Pozemek pak měnil několikrát majitele, až se dostal do rukou Jana Václava Michny z Vacínova a díky jeho investici vznikla jedna z nejkrásnějších barokních staveb v Praze. Byť do velikosti spíše malá, co do významu dost velká. Jednalo se totiž o první (světskou) stavbu Kiliána Ignáce Dientzenhofera v Praze, již zde tento architekt projevil své obrovské nadání a dosavadní zkušenosti, které čerpal mimo jiné i ve Vídni v dílně stavitele Lucase von Hildebranta. Neodvážím se však s definitivní platností tvrdit, že Vila Amerika byla postavena ve vídeňském stylu, někteří autoři tuto informaci uvádějí, jiní však zmiňují vliv francouzského stylu.

Při pročitání nashromážděných publikací a pramenů se skutečně několikrát stalo, že informace se lišily, v některých případech víc a jindy méně. Jako příklad můžeme zde uvést nejen styl letohrádku, kterým se Kilián Ignác inspiroval, liší se jména majitelů v nejbližší historii, dále jednoznačné není ani datování vzniku objektu. To se pohybuje mezi lety 1715 – 1720. Jako další oříšek se ukázalo uvedení autora dvou sousoší, které stojí v zahradě letohrádku a znázorňují Podzim plus Léto a Zimu plus Jaro. Jsou autoři, kteří jen lakonicky uvedou jméno předního českého barokního sochaře Matyáše Bernarda Brauna, jinde se lze dočíst, že v době vzniku sousoší Braunovu dílnu již vedl jeho syn Antonín, který pokračoval s prací v duchu a stylu svého otce a aby toho nebylo málo, v dalším zdroji se dočtete, že Braun to rozhodně být nemohl. Pokud jsem narazila na takováto sporná místa, snažila jsem se uvést – většinou dole v poznámce – odkud pochází údaj, který jsem použila. Je pochopitelné, že některé věci už se v dnešní době s určitostí asi nedozvíme, ale je třeba o tom vědět a mít se na pozoru.

Co je naopak všem autorům společné, je shoda na skutečnosti, že Kilián Ignác Dientzenhofer vytvořil jedinečnou stavbu a dál pak pokračoval ve své tvůrčí činnosti a měl zásadní vliv na podobu baroka u nás a především pak v Praze. Tento stavitel pochopitelně netvořil pouze projekty v Praze, jeho stavby se nacházejí po celém území Čech a některé i na Moravě. Stejně tak nepracoval pouze na zakázkách pro církevní řády, ale také na plánech paláců pro příslušníky vyšší či nižší šlechty.

Nádherný kruh souvislostí vytváří následující skutečnosti – Kilián postavil letohrádek pro příslušníka z rodu Michnů z Vacínova. V tomto letohrádku je dnes muzeum Antonína Dvořáka. Později, když se Kilián stal úspěšným podnikatelem, dostal od Michnů z Vacínova kus pozemku v Praze na Smíchově, kde si vybudoval vlastní letní sídlo, když pak zemřel a jeho potomci letohrádek prodali, byl objekt využíván i pro společenské akce a koncerty. A právě zde koncertoval i Antonín Dvořák! ještě co by mladý skladatel. Kruh se uzavírá.

Ale pojďme dál. Synové Jana Václava nedokážou letohrádek udržet v majetku rodiny, ukazuje se, že příslušníci tohoto rodu nemají ohledně financí moc štěstí, anebo nejsou v této oblasti dostatečně zdatní. Pochopitelně i zde existuje jedna velká výjimka potvrzující pravidlo – a tou je Pavel Michna z Vacínova, žil dříve než Jan Václav, po bitvě na Bílé hoře dokázal využít příležitost a ve spolupráci především s Albrechtem z Valdštejna se dostal ke konfiskacím a přerozdělování zabaveného majetku, nashromáždil poměrně značné bohatství a chtěl si vystavět palác, který by dokonce konkuroval tomu Valdštejskému. Plány byly ale smělejší než možnosti realizace. I tak si ale Pavel nechal z původně menšího renesančního paláce vystavět reprezentativní komplex, dle plánů Francesca Carratiho, nesoucí jeho jméno – Michnovský palác. V dnešní době je známý spíš jako Tyršův dům. Ani potomkům Pavla se však nedařilo a palác museli roku 1670 prodat. Tak nějak tedy Michnové přicházejí o majetek.

U letohrádku na Karlově se následujících letech různě měnili majitelé a s nimi i využití objektu. Byl soukromou vilou bohatých, scházela se zde učená společnost v dobách, kdy zde přebýval profesor z právnické fakulty Josef Veith. Po nějakou dobu, zde byla restaurace, kam chodili němečtí studenti a ti letohrádek přejmenovali z Michnovského na „Ameriku“. Roku 1843 se letohrádek stává majetkem Prahy. Šlo tu především o pozemek, který byl mnohem větší, než kolik zahrady se dochovalo do současnosti. A právě na těchto nově rozdělených parcelách vznikl komplex lékařských fakult University Karlovy. Pokud dnes stojíte v zahradě a díváte se kolem, vidíte jen fakulní budovy a za nimi ještě příšernější „panorama“ budovy

Dopravních podniků v ulici Na Bojišti. Aby byla historie ještě pestřejší, na zahradě kolem letohrádku se konaly trhy s dobyt看, byly zde přistavěny po obvodu ještě malé domečky, ve kterých přebývali úředníci a účetní. Na zahradě dokonce dočasně stával provizorní plechový vodojem, který zajišťoval vodu pro část Nového Města. Chvíli hrozila demolice i samotnému letohrádku, ale díky doзору centrální komise z Vídně se tak nestalo. Ke konci 19. století zde strávily 1 školní rok studentky gymnázia „Minerva“. Původcem projektu byla česká spisovatelka Eliška Krásnohorská a hlavním cílem bylo zajistit ženám přístup ke vzdělání, které jim umožní studovat na universitě. Minerva znamenala významnou část v dějinách českého vzdělávacího systému, spisovatelka ve svém úsilí nepolevila, přišla i podpora od zvučných jmen jakými byli např. Jan Neruda, Alois Jirásek, Svatopluk Čech, Ladislav Čelakovský. Jedno jméno je třeba ještě vyzdvihnout nad ostatní, byl jím člověk, který působil jako poslanec, a také přednášel coby profesor na filosofické fakultě University Karlovy, později s koncem 1. světové války a založením Československa se stal dokonce prvním prezidentem! Tomáš Garrigue Masaryk, tolik významná osobnost pro české dějiny. Nepostavil se jen na podporu vzdělání pro ženy, ale zdůraznil jejich roli, otevřeně prolašoval, že v manželství má být rovnost mezi opačnými pohlavími, žádné podřízení ženy vůči muži. Po vzniku Československa bylo ústavou ženám zajištěno rovnocenné postavení v přístupu ke vzdělání. To vše začalo Minervou, školou, která se musela stěhovat z jednéh prostor do druhých, až se dostala i do zahrady a bočních pavilonků letohrádku.

Další zajímavé spojení vytváří herečka a spisovatelka Růžena Nasková (rozená Nosková). „Na Americe“ se v podstatě narodila, její otec byl jedním z účetních onoho zmiňovaného dobytčího trhu a přebýval v jednom z domků. Růžena zde vyrůstala a i přes občas dost hrůznou podívanou na lidské kostry z patologického ústavu, nebo pacienty ústavu choromyslných, z jejího vyprávění lze vyčíst, jak měla toto místo ráda a jak na ni působilo. I když později studovala na přípravce v Minervě, jako svou životní profesi si nakonec vybrala herectví, odehrála řadu rolí jak na prknech Národního divadla, tak na filmovém plátně.

Dostali jsme se postupně do 20. století. Ještě na jeho počátku byla dokončena rekonstrukce. Pak se opět rozhodovalo, jaký bude další osud stavby. Krátce zde pobýlo i Museum pedagogických pomůcek. Po válce letohrádek přechází na Společnost Antonína Dvořáka a v roce 1932 je zde otevřeno museum, jehož expozice je věnována tomuto významnému skladateli, museum zde sídlí dodnes. Stálou expozici doplňuje dočasnými tematickými výstavami. Museum Antonína Dvořáka není sice tak velké jako Museum Bedřicha Smetany na Novotného lávce, zato si stále drží svou specifickou kouzelnou atmosféru.

Letohrádek Amerika je překrásným kouskem baroka v Praze, hned na první pohled z venku je patrné, že zde byl ctěn princip symetrie dle středové osy, samotný objekt je postaven ne v linii s ulicí, ale o trochu víc vzadu, aby mohl vzniknout dvorek, na fasádě s typicky červenou barvou v kombinaci se světlými prvky je vidět střídání hladké omítky s hrubou. Kamenný portál s přesně tvarovanými schody jsou dalšími prvky baroka stejně jako vikýřky s okénkem ve tvaru oválu, vše korunuje mansardová střecha. I vnitřek stavby dělá čest svému stylu, po důmyslně tvarovaném točitém schodišti se návštěvník dostane do prvního patra, kde se nachází ústřední sál, který zabírá většinu plochy. Od stěn po poslední kousek stropu je vyzdoben nástěnnou malbou, která zobrazuje výjevy z antiky, známé osobnosti – nyní už nejen antiky, na stěnách je vše doplněno pilastry, které jsou zde součástí fresky a mají dórské dřívky. Syté barvy jsou doplněny tmavou šedou až černou, spodní část letohrádku je členitější, jsou zde 3 místnosti a předsíň s bohatou štukovou výzdobou na stropě. Ani v patře, ani v přízemí, ba dokonce ani na sochařské výzdobě v zahradě nesmí chybět typické postavičky putti.

Jak se ukázalo, rozhodně stojí za to se na letohrádek jít podívat a dozvědět se víc o jeho historii, jeho příběh není jen sledem nudných dat, vidíme, co všechno se tu odehrálo, od šlechtické zábavy, po dobytčí trhy, vyučování prvních českých maturantek a absolventek university. Letohrádek měl štěstí, že i když byl občas zanedbáván a později pak opravován, dělo se tak s citem. Pochopitelně, že jsou některé části nové, např. mříže při vstupu z ulice, střešní krytina, či vstupní dveře, ale všechny tyto části byly vyrobeny, aby se pokud možno co nejvíce přiblížili původní podobě. To nám umožňuje vychutnat si letohrádek, jak asi vypadal v dávných dobách.

Seznam použité literatury:

- Ehm J., Poche E.: *Pražské interiéry*; Orbis
- ing. Dr. Muk J.: *Stavebně historický průzkum Prahy, Nové Město č.p. 462/II.*, Praha 1986
- Jásek J., Palát P., Pokorný P.: *Heraldická ročenka 1990*, Heraldická společnost v Praze
- Kopecký, J.: *Růžena Nasková*, 1948
- Kříženecký R.: *Kilián Ignác Dientzenhofer a článkování architektonické letohrádku hr. Michny a praelatury sv. Mikuláše na Starém městě Pražském*
- Kubín A.: *Dientzenhoferové a jejich slavná díla v království Českém*, Praha 1908, Emanuel Stivín
- Ledvinka V., Mráz B., Vlnas V.: *Pražské paláce*, Praha 1995 Akropolis, ISBN 80-85770-23-7
- Mádl K.B.: *K.I. Dientzenhofera Amerika*; Praha 1897, F. Topič knihkupec
- Mráz B.: *Dějiny výtvarné kultury 2*, Idea servis 2001, ISBN 80-85970-37-6
- Nasková, R.: *Jak šel život*; Praha Československý spisovatel 1960
- Poche E.: *Prahou krok za krokem*; Praha 1985, Panorama
- Poche E.: *Pražské paláce*; Praha 1977, Odeon
- Staňková J., Voděra S.: *Praha gotická a barokní*; Praha 2001 Academia, ISBN 80-200-0866
- Uhrová, E.: *Anna Honzáková a jiné dámy*; Praha, vlastním nákladem 2012
- Vilímková, M.: *Stavitelé paláců a chrámů*, Praha 1986 Vyšehrad

Seznam zdrojů, internet:

Národní museum – Museum Antonína Dvořáka:

<http://www.nm.cz/Hlavni-strana/Navstivte-nas/Muzeum-Antonina-Dvoraka.html> ke dni 15.4.2015

Společnost Antonína Dvořáka:

<http://www.dvorakantonin.com/info.htm> ke dni 5.5.2015